

Białorusini o Polsce, Rosji i sobie

Analiza badania opinii publicznej przeprowadzonego na zlecenie Ośrodka Studiów Wschodnich

Zespół OSW

Białoruś jest jedynym państwem w Europie, w którym nie publikuje się regularnych badań opinii publicznej. To skutek represyjnej polityki władz, która doprowadziła do faktycznego zakazania sondaży socjologicznych dotyczących kwestii „wrażliwych”, w szczególności poparcia politycznego. Konsekwencją tego jest niewielka wiedza o postawach Białorusinów i ich poglądach na tematy polityczne. Na zlecenie OSW i na podstawie przygotowanych przez Ośrodek pytań białoruscy ankieteryzy między 26 listopada a 16 grudnia 2020 r. przeprowadzili metodą telefoniczną sondaż na reprezentatywnej grupie 1000 respondentów, którego celem było zbadanie opinii Białorusinów o wybranych państwach, w tym m.in. Polsce i Rosji. Należy podkreślić, że od wielu miesięcy nikt nie przeprowadzał podobnie kompleksowego sondażu.

Najważniejsze wnioski z przeprowadzonych badań socjologicznych:

- Pozytywny stosunek do Polski deklaruje 74% Białorusinów, a do Polaków – 83%. Niechęć do niej przejawia 19% mieszkańców Białorusi, a do Polaków – 11%. Większą sympatią badanych cieszą się Rosjanie, Niemcy i Ukraińcy (ale już nie państwo ukraińskie, które ustępuje w poziomie sympatii Polsce); mniejszą – Litwini. Większość respondentów (52%) pozytywnie odnosi się do polityki Polski wobec Białorusi w czasie obecnego kryzysu politycznego; negatywnie ocenia ją 27% ankietowanych.
- Badania wskazują, że po raz pierwszy więcej Białorusinów rozważa podjęcie pracy w Polsce (41%) niż w Rosji (30%), która od wielu lat niezmiennie stanowiła niemal wyłączny kierunek migracji. Polska to również atrakcyjniejszy cel emigracji niż Europa Zachodnia oraz Litwa. Znajomość języka polskiego deklaruje 12% Białorusinów. Prawie co trzeci ankietowany (31%) odwiedził Polskę w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Aż 62% badanych deklaruje pozytywny, a jedynie 14% negatywny stosunek do Karty Polaka.
- We wciąż silnie zsowietyzowanym społeczeństwie białoruskim po raz pierwszy w historii podobnych badań znacznie więcej obywateli uważa, że Białoruś powinna odwoływać się do dziedzictwa historycznego związanego z Wielkim Księstwem Litewskim (40%) niż do tradycji Związku Sowieckiego (28%).

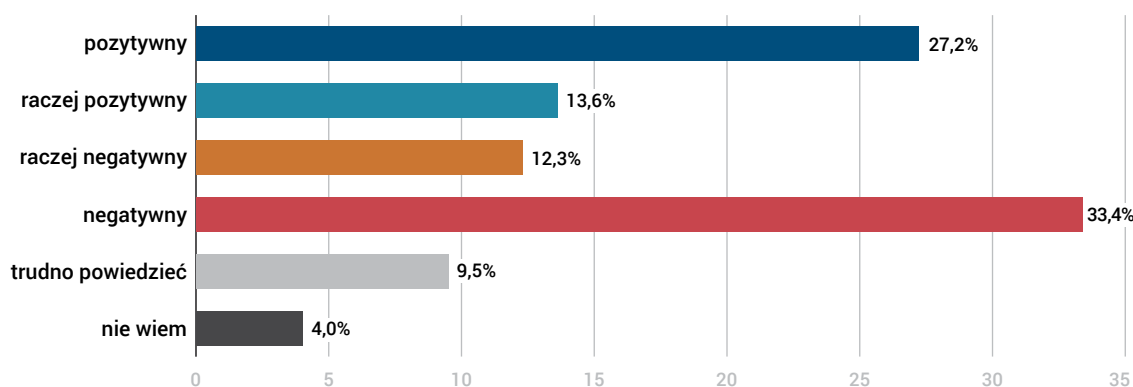
Szczegółowe wyniki badań wraz z komentarzem analitycznym

1. Białorusini wobec Łukaszenki

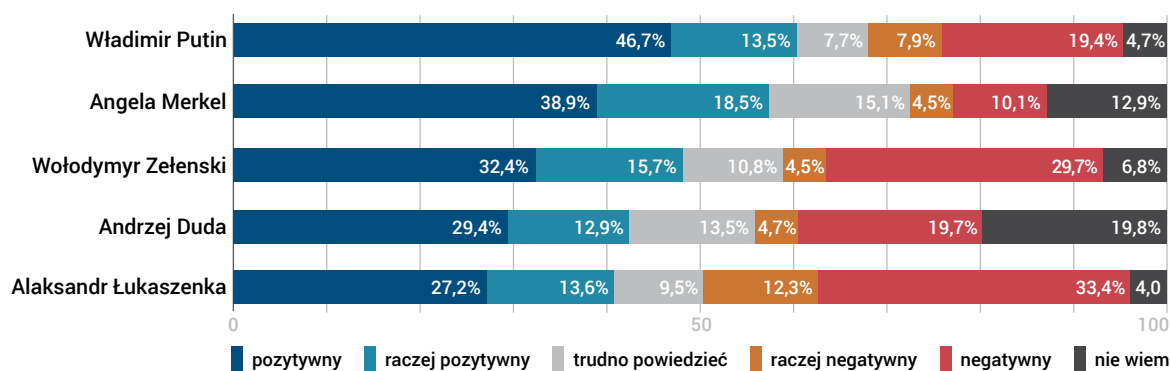
Choć badania OSW dotyczą głównie problematyki międzynarodowej, to zadaliśmy również pytanie o stosunek Białorusinów do Alaksandra Łukaszenki. Prezydent został oceniony pozytywnie przez 27,2% respondentów, a raczej pozytywnie przez 13,6% (łącznie zatem pozytywne oceny stanowią 40,8% wszystkich), negatywną ocenę sformułowało 33,4%, a raczej negatywną – 12,3% ankietowanych (łącznie negatywne oceny stanowią 45,7% ogółu). Należy zauważyć, że pozytywny stosunek do Łukaszenki nie musi oznaczać poparcia politycznego (pytania nie dotyczyły bezpośrednio preferencji wyborczych) – można przypuszczać, że istnieje grupa Białorusinów, którzy umiarkowanie przychylnie oceniają jego rządy, niemniej po 27 latach oczekują zmiany politycznej w kraju (według innych badań Łukaszenkę popiera obecnie 20–25% mieszkańców Białorusi).

Zwraca uwagę fakt, że Łukaszenka otrzymał mniej ocen pozytywnych i więcej negatywnych niż przywódcy polityczni innych państw, o których pytaliśmy: Władimir Putin, Angela Merkel, Wołodymyr Zełenski oraz Andrzej Duda.

Jaki jest twój stosunek do Alaksandra Łukaszenki?

Jaki jest twój stosunek do poszczególnych liderów politycznych?

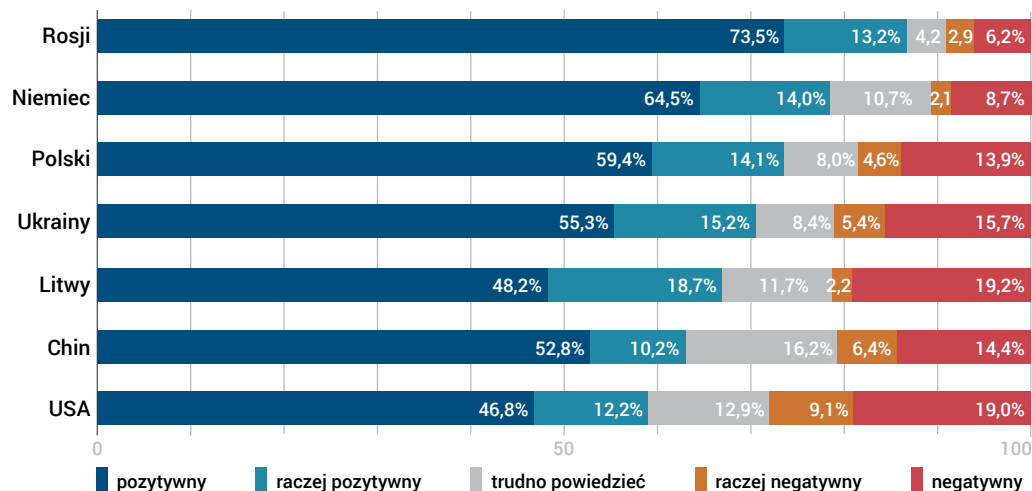
2. Białorusini wobec innych państw i narodów

Zgodnie z badaniem OSW znaczna większość Białorusinów deklaruje pozytywny lub raczej pozytywny stosunek do innych narodów i państw. Tradycyjnie na czele tego rankingu znajdują się Rosjanie – przychylnie odnosi się do nich aż 96,2% respondentów. Białorusini są również nastawieni jednoznacznie pozytywnie wobec Rosji – pozytywny lub raczej pozytywny stosunek do niej deklaruje 86,7% badanych, a negatywny lub raczej negatywny – tylko 9,1%. Pozytywne jest również nastawienie respondentów do Władimira Putina (60,2%) – najpopularniejszego spośród przywódców, o których pytaliśmy – choć

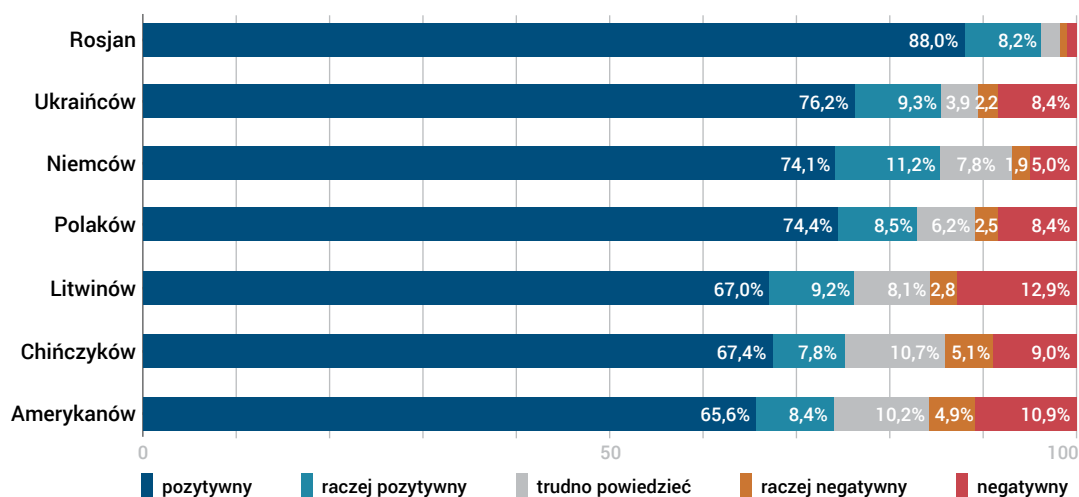
zarazem ma on dostrzegalną grupę krytyków (27,3%). Jego wysoka popularność nie tylko stanowi efekt historycznie zakorzenionego w białoruskiej świadomości szacunku dla Rosji, lecz także wynika z intensywnego oddziaływania powszechnie dostępnej na Białorusi rosyjskiej telewizji.

Większość badanych przychylnie odnosi się również do integracji rosyjsko-białoruskiej w ramach Państwa Związkowego – negatywny stosunek do tego formatu ma mniej niż jedna czwarta Białorusinów (w tym jednoznacznie negatywny – 15,8%). Państwo Związkowe jest bardziej popularne niż Unia Europejska (również ciesząca się sympatią większości respondentów) oraz NATO, do którego Białorusini w ślad za propagandą reżimu nastawieni są w przeważającej większości negatywnie. Społeczeństwo jest podzielone w kwestii dalszego pogłębienia integracji rosyjsko-białoruskiej.

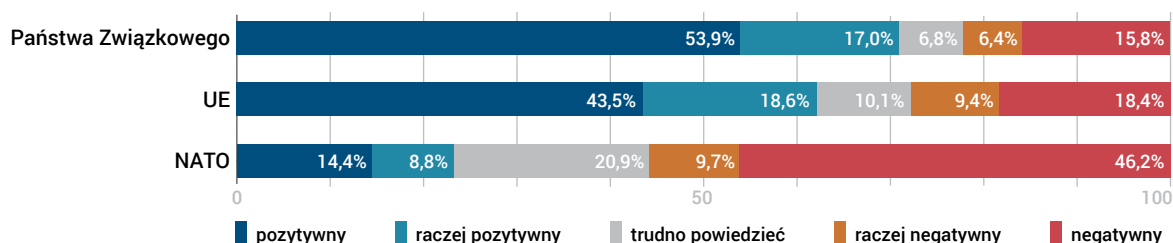
Jaki jest twój stosunek do poszczególnych krajów?

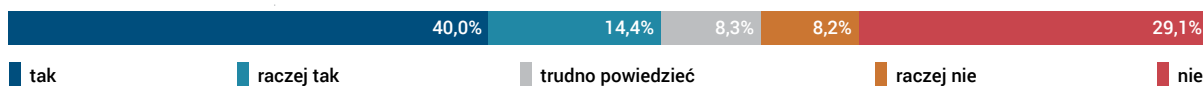
Jaki jest twój stosunek do poszczególnych narodowości?

Jaki jest twój stosunek do poszczególnych struktur?

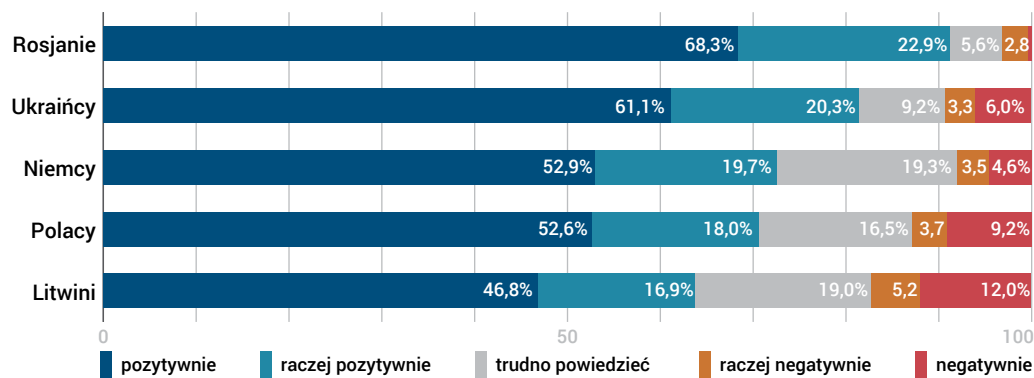
Czy opowiadasz się za pogłębieniem integracji Białorusi i Rosji w ramach Państwa Związkowego?

Stosunek Białorusinów do Polski i Polaków jest przychylny. Nasz kraj ocenia pozytywnie 59,4%, a raczej pozytywnie – 14,1% z nich (łącznie oceny pozytywne – 63,5%). Jeszcze lepiej prezentuje się kwestia ich nastawienia do Polaków, który – jak się wydaje – jest mniej obciążony bieżącym kontekstem politycznym: 74,4% Białorusinów ocenia nas pozytywnie, a 8,5% – raczej pozytywnie (łącznie oceny pozytywne stanowią 82,9%). Wyniki te wskazują na brak silnie zakorzenionych negatywnych stereotypów, które obciążałyby relacje polsko-białoruskie.

Potwierdza to odpowiedź na pytanie o percepcję postrzegania siebie przez inne narody: 70,9% badanych uważa, że Polacy oceniają Białorusinów pozytywnie, podczas gdy 12,9% dostrzega ich negatywny stosunek. Choć rezultat ten jest bardzo dobry, to zarazem jest on wyraźnie gorszy niż w przypadku wschodnich sąsiadów – przychylność Rosjan wobec Białorusinów odczuwa aż 91,2% ankietowanych, zaś na ich niechęć zwraca uwagę tylko 3,2%.

Jak twoim zdaniem przedstawiciele innych narodów odbierają Białoruś i Białorusinów?

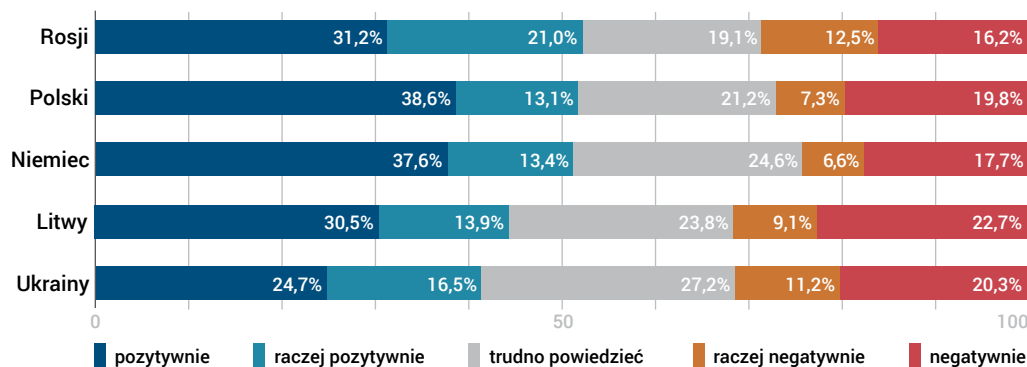
Analizując skalę sympatii i antypatii Białorusinów wobec Polski i Polaków na tle innych państw i narodów, można zauważyć, że cieszymy się mniejszą sympatią niż Niemcy, wobec których nieufność jest bardzo niewielka. Negatywny lub raczej negatywny stosunek do Polski deklaruje łącznie 28,5% ankietowanych, a do Niemiec – tylko 10,8%. Różnica jest mniejsza w przypadku oceny narodów, a nie państw (łącznie negatywne oceny Niemców stanowią 6,9%, a Polaków – 10,9%). Można wskazać kilka kluczy interpretacyjnych takiego stanu rzeczy: pozytywny obraz Niemiec i Niemców to rezultat silnej niemieckiej *soft power* wynikającej ze stabilności, dobrobytu, wysokiej kultury organizacyjnej oraz dużego potencjału inwestycyjnego, z jakim się kojarzą, ale również skutek koncentrowania się przez antyzachodnią propagandę Łukaszenki w znacznie większym stopniu na krytykowaniu bezpośrednich sąsiadów, tj. Litwy i Polski (oraz Stanów Zjednoczonych, które w omawianym sondażu oceniane są najbardziej krytycznie), a także braku bilateralnych napięć niemiecko-białoruskich. Potwierdza to również bardzo wysoki stopień zaufania Białorusinów do kanclerz Angeli Merkel.

Polska i Polacy, choć ustępują Niemcom, są przez Białorusinów oceniani bardziej pozytywnie niż Litwa i Litwini. Wydaje się, że wpływ na to może mieć polsko-białoruska bliskość kulturowa. Warto również zwrócić uwagę na bardzo pozytywny stosunek Białorusinów do Ukraińców (zapewne jako narodu pokrewnego – słowiańskiego i mówiącego podobnymi językami), a zarazem ich znacznie mniej przychylną ocenę państwa ukraińskiego (z racji dwóch rewolucji będącego przedmiotem krytyki białoruskich mediów państwowych oraz powszechnie odbieranych na Białorusi mediów rosyjskich).

Przytoczone powyżej dane dotyczące sympatii do Rosji potwierdzają, że trwające od sierpnia 2020 r. protesty społeczne na Białorusi nie mają ostrza geopolitycznego, jak to było w przypadku rewolucji godności na Ukrainie, a rosyjskie poparcie dla Łukaszenki nie wpłynęło jak dotąd w zauważalnym stopniu na stosunek do Rosji i Rosjan. Potwierdza to bardziej szczegółowe pytanie. Okazuje się bowiem, że choć większość Białorusinów jest negatywnie nastawiona do Łukaszenki, to przeważająca ich część pozytywnie ocenia politykę Rosji wobec Białorusi w czasie obecnego kryzysu politycznego, sprowadzającą się w istocie rzeczy do wspierania władzy dotychczasowego prezydenta. Suma ocen pozytywnych i raczej pozytywnych polityki Rosji sięga 52,2%, podczas gdy w odniesieniu do Polski wskaźnik ten wynosi 51,7%, Niemiec – 51%, a Litwy – 44,4%.

Należy jednak zauważyć, że jeżeli brać pod uwagę wyłącznie oceny jednoznacznie pozytywne (bez uwzględniania tych raczej pozytywnych), to krajem, którego politykę wobec kryzysu politycznego Białorusini oceniają najlepiej, jest Polska, wyprzedzająca Niemcy, Rosję i Litwę.

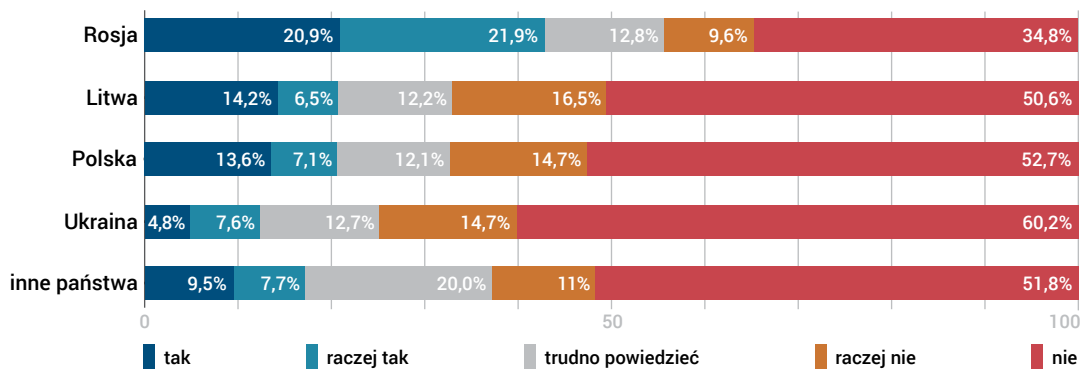
Jak oceniasz politykę poszczególnych państw wobec Białorusi w czasie obecnego kryzysu politycznego?

Z sondażu wynika, że 20,7% respondentów uważa, że Polska stanowi zagrożenie dla integralności terytorialnej Białorusi, zaś 67,4% nie formułuje takich obaw. Skalę zagrożenia polskim rewizjonizmem terytorialnym należy ocenić jako umiarkowaną, jeżeli weźmiemy pod uwagę, że oskarżenia pod adresem władz polskich o chęć aneksji Grodzieńszczyzny (albo wręcz przywrócenia granicy ryskiej z lat 1921–1939) stanowią główną oś antypolskiej propagandy w ostatnich latach, szczególnie nasilonej po wybuchu kryzysu politycznego w sierpniu 2020 r.

Aż 42,8% badanych skłonnych jest upatrywać zagrożenia dla białoruskiej integralności terytorialnej w Rosji, co stanowi wynik bezprecedensowo wysoki. Co ciekawe, nie przekłada się to na negatywny stosunek do Rosji czy Władimira Putina. Jest to przejaw typowej dla białoruskiego społeczeństwa i zaskakującej z punktu widzenia zewnętrznych obserwatorów percepcji rzeczywistości. Białorusini w sposób mniej lub bardziej uświadomiony pojmują siebie jako naród położony pomiędzy Wschodem i Zachodem, czyli na styku różnych cywilizacji, co prowadzi do specyficznego łączenia przeciwieństw. Paradoks ten jest zapewne rezultatem kolizji strachu pokojowo nastawionych obywateli Białorusi przed agresywną polityką Kremla na obszarze poradzieckim (szczególnie w kontekście wojny w Gruzji w 2008 r. i aneksji Krymu w 2014 r.) oraz szacunku dla Putina, prezentowanego w popularnych w kraju mediach rosyjskich jako silny i sprawny przywódca. Wynik ten świadczy jednak również o zmieniającej się stopniowo percepcji Rosji w oczach Białorusinów, co wynika głównie z obaw o bezpieczeństwo Białorusi, regularnie artykułowanych przez Łukaszenkę i media państwowe, szczególnie w okresie ostatniej kampanii wyborczej.

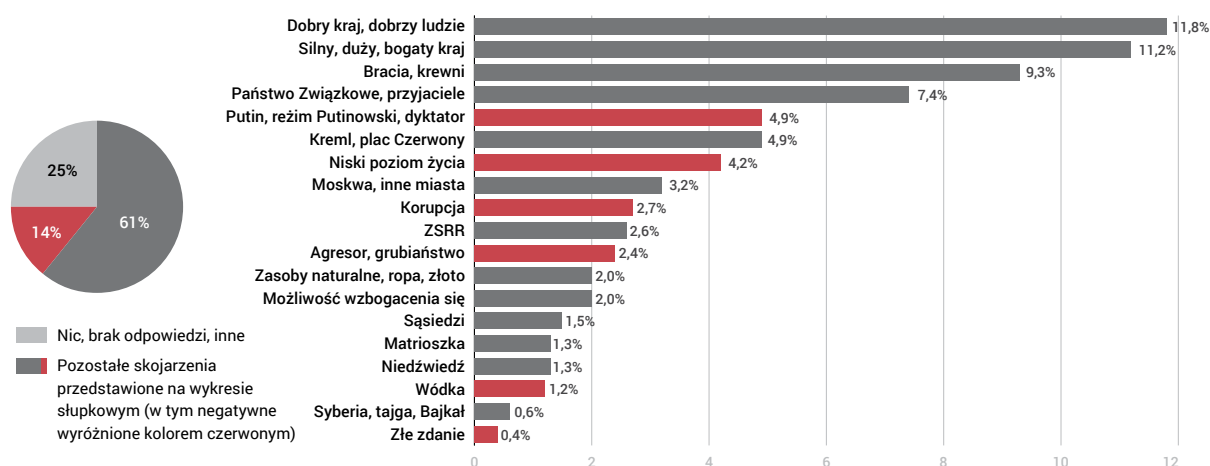
Czy uważasz, że polityka wymienionych niżej państw zagraża integralności terytorialnej Białorusi?

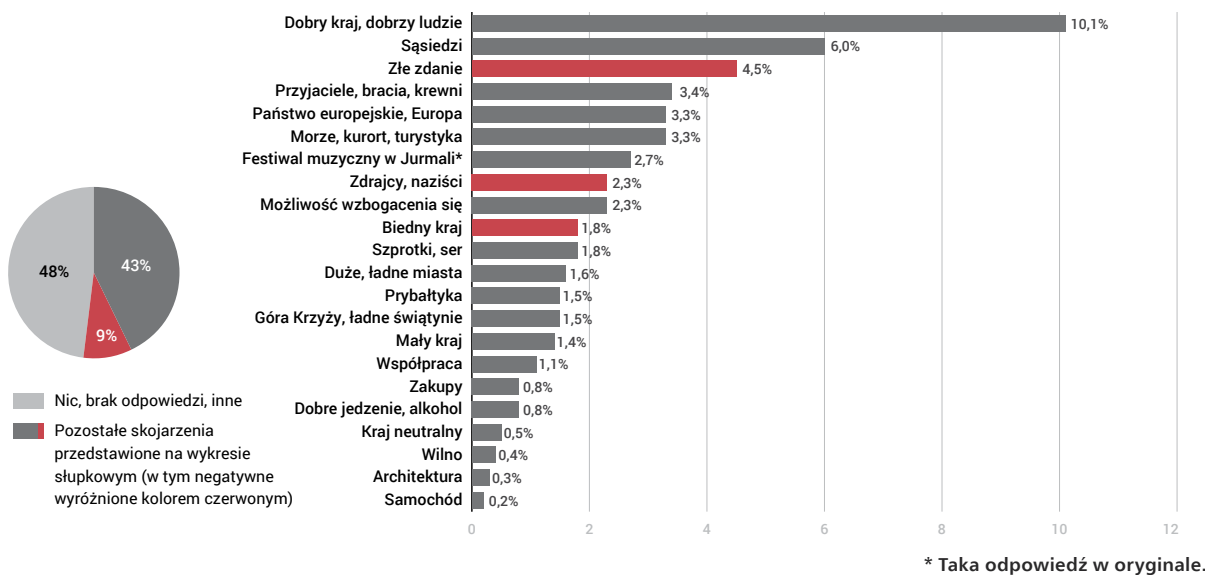
Jedyną pytanie otwarte w sondażu dotyczyło skojarzeń związanych z Polską, Rosją, Litwą, Ukrainą i UE. W odniesieniu do każdej z nich znaczną większość konotacji można zakwalifikować jako pozytywne. Najwyższy odsetek wskazań o zabarwieniu negatywnym dotyczył Rosji („reżim dyktatorski”, „niski poziom życia”, „korupcja”, „agresja” itp.) i łącznie sięgnął 15,8%. Oznacza to, że niektórzy respondenci mieli negatywne pierwsze skojarzenie z Rosją, a mimo to deklarowali pozytywny lub raczej pozytywny stosunek do niej oraz do Rosjan. Jest to kolejny przykład wspomnianych wyżej sprzeczności w białoruskim pojmowaniu rzeczywistości.

Najniższy poziom skojarzeń pejoratywnych („zdraycy”, „nieprzyjaźni”, „bezczelni”, „skąpi” itp.) odnotowano wobec Polski – wyniósł on 6,6%. W przypadku Ukrainy skumulowane wskazania o charakterze negatywnym stanowiły 15,2% wszystkich, co należy uznać za poziom umiarkowany przy uwzględnieniu, że kraj ten jest stałym celem propagandy białoruskiej i rosyjskiej. Oceny negatywne wobec UE i Litwy stanowiły odpowiednio 12,9% i 8,6%. Należy zarazem zaznaczyć, że w przypadku Rosji brak odpowiedzi zdarzał się znacznie rzadziej (19%) niż w przypadku Ukrainy (34%), Polski (38,2%), UE (42,7%) i Litwy (43,3%), co potwierdza, że Białorusini najlepiej znają Rosję. Odzwierciedlają to omawiane niżej badania dotyczące podróży zagranicznych mieszkańców Białorusi.

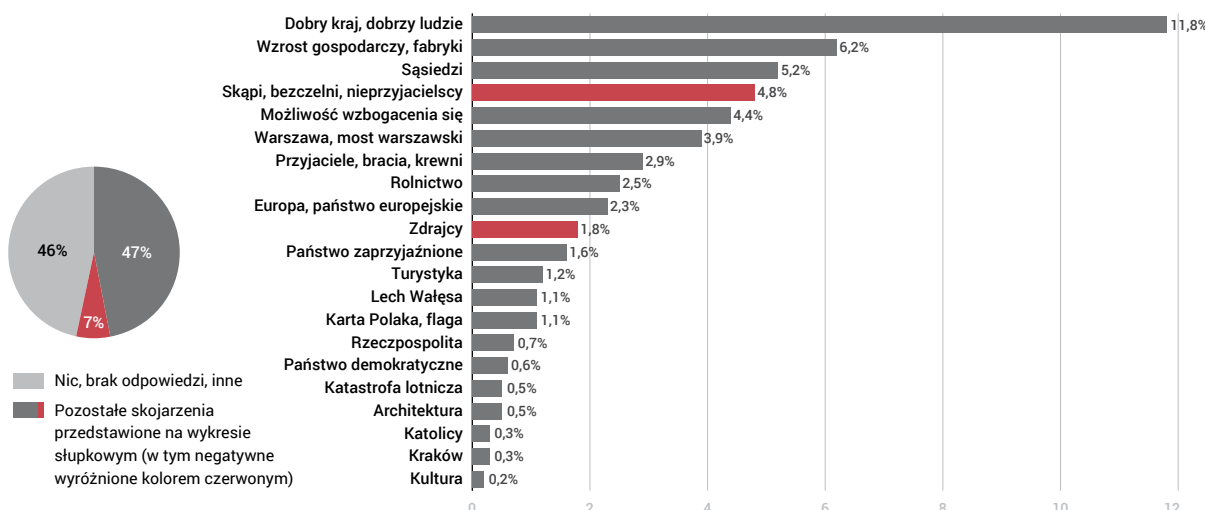
Z czym ci się kojarzy Rosja?

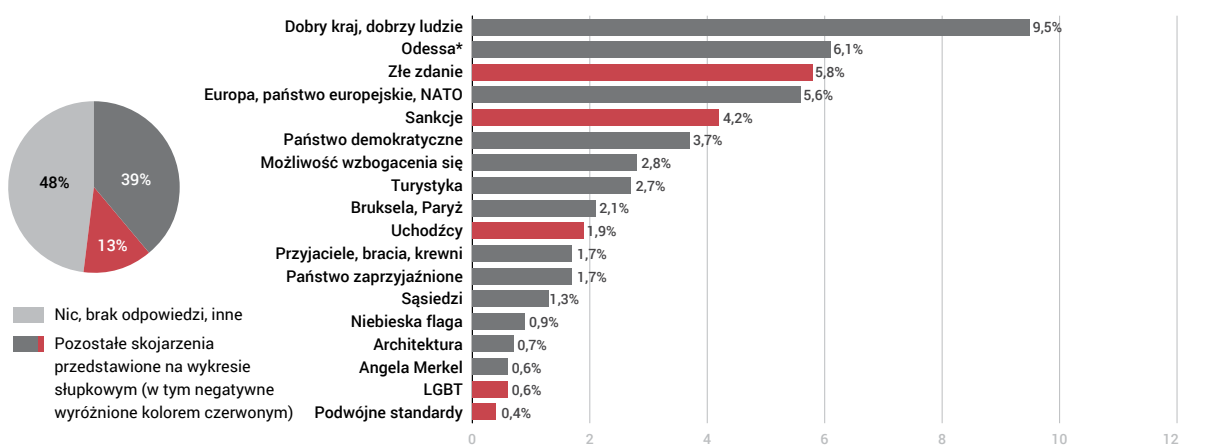
Z czym ci się kojarzy Litwa?

Z czym ci się kojarzy Polska?

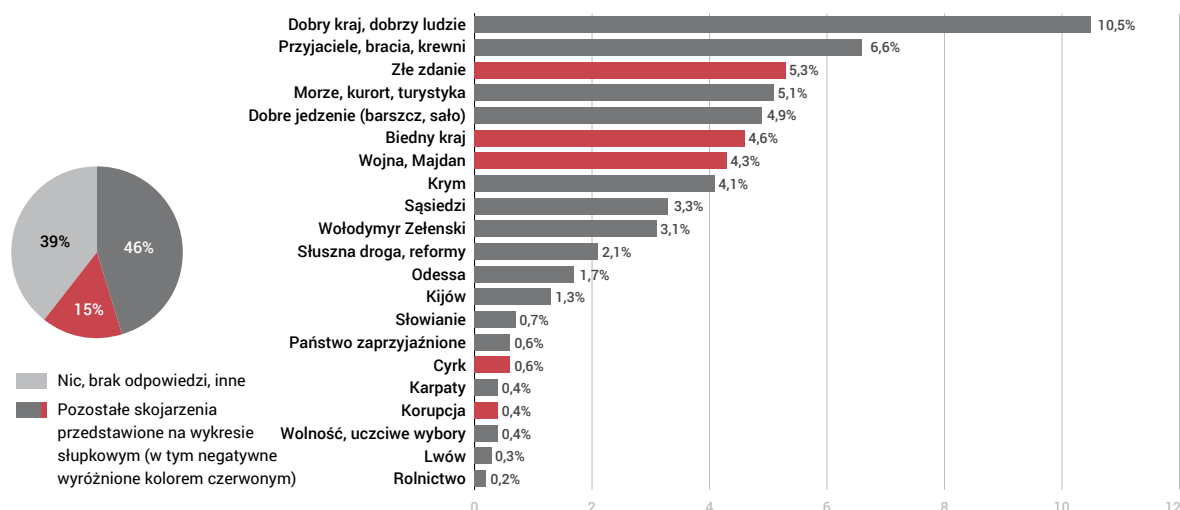

Z czym ci się kojarzy UE?

* Od czasów ZSRR Odessa kojarzy się z wielkim portem międzynarodowym, zachodnimi towarami, miastem w stylu europejskim.

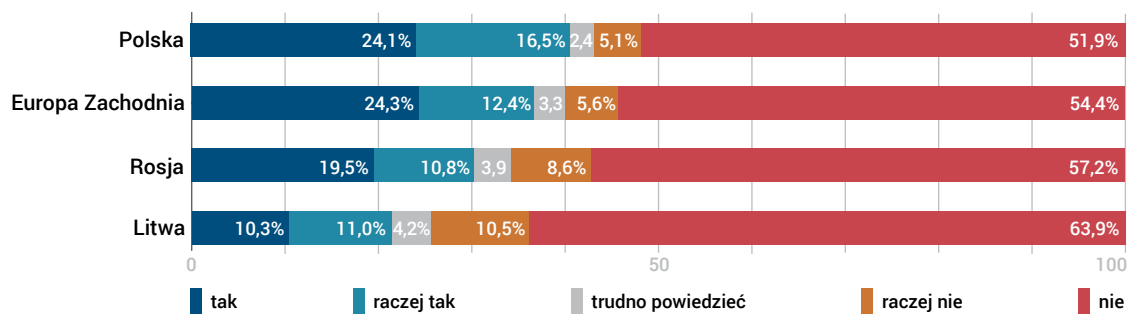
Z czym ci się kojarzy Ukraina?

3. Białorusini wobec migracji zarobkowych i Karty Polaka

Jednym z najbardziej zaskakujących wyników sondażu jest awans Polski na pierwsze miejsce wśród państw, w których Białorusini chcieliby pracować. Aż 40,6% wskazuje nasz kraj, przed Europą Zachodnią (36,7%), Rosją (30,3%) i Litwą (21,3%). Stanowi to zapewne efekt stagnacji gospodarczej w Rosji, a także powstających w ostatnich latach białoruskich sieci migracyjnych w Polsce. Wyniki te wskazują, że należy spodziewać się wzrostu migracji Białorusinów do naszego kraju, szczególnie w obliczu perspektyw pogorszenia się sytuacji gospodarczej oraz braku przełomu politycznego na Białorusi.

Czy rozważasz podjęcie pracy za granicą, a jeżeli tak, to gdzie?

Czynnikiem, który wpływa na wielkość migracji białoruskich do Polski, jest szybki przyrost liczby osób posiadających Kartę Polaka. Ma to miejsce pomimo negatywnego stosunku reżimu do niej, w tym prawnego zakazu jej posiadania przez niektórych urzędników i służby mundurowe, oraz przedstawiania przez państwową propagandę Karty Polaka jako instrumentu „polskiego imperializmu”. Badania OSW wskazują, że pozytywny lub raczej pozytywny stosunek do Karty Polaka ma 62,1% Białorusinów, a negatywny – jedynie 13,8%. Dokument ten jest znany znacznej większości społeczeństwa białoruskiego – brak wiedzy o nim deklaruje tylko 12,5% respondentów, a brak opinii – 11,6%.

Jaki masz stosunek do Karty Polaka?

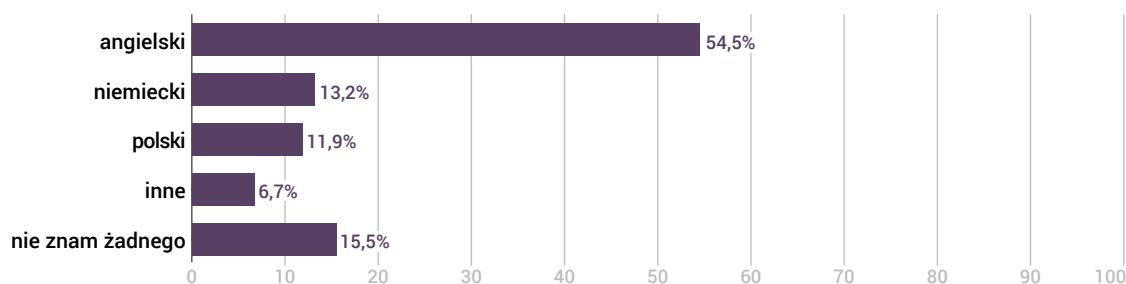

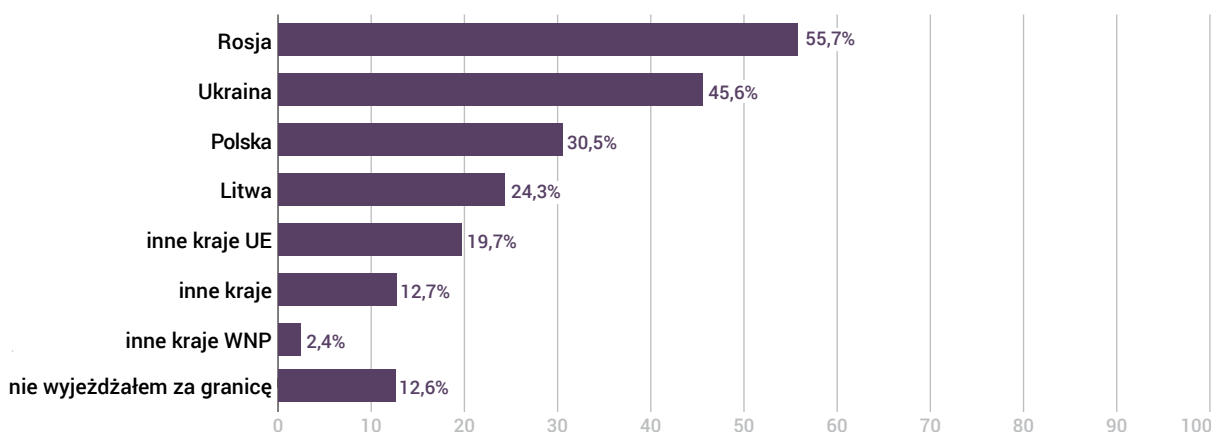
Sondaż wskazuje, że w ciągu ostatniej dekady 30,5% Białorusinów odwiedziło Polskę. Jest to odsetek niższy niż w przypadku państw sąsiedzkich, do których nie potrzebują oni wiz – Rosji (55,7%) i Ukrainy (45,6%). Należy jednak zauważyć, że nasz kraj odwiedziło więcej Białorusinów niż Litwę (24,3%), której stolica – Wilno – znajduje się zaledwie 30 km od granicy Białorusi i 2,5 godziny jazdy samochodem z Mińska. Jeszcze mniej respondentów było w minionej dekadzie w innym państwie UE (19,7%).

Czynnikiem ułatwiającym migrację Białorusinów do Polski jest deklarowana przez 11,9% z nich znajomość języka polskiego. Należy ją jednak odbierać raczej jako ogólne zrozumienie niż płynność w posługiwaniu się. Wskazuje na to fakt, że aż 54,5% ankietowanych twierdzi, że zna angielski, co jest mało prawdopodobne w związku z niewielką skalą wyjazdów zagranicznych (dla porównania znajomość tego języka deklaruje 53% Polaków).

Jakie znasz języki obce? (pytanie wielokrotnego wyboru)

Jakie państwa odwiedziłeś w ciągu ostatnich 10 lat? (pytanie wielokrotnego wyboru)

4. Białorusini wobec dziedzictwa historycznego

W ciągu ostatnich kilkunastu lat stosunek Białorusinów do ich dziedzictwa historycznego szybko się zmienia. O ile do początku XXI wieku (z niewielką przerwą w latach 1991–1994) według oficjalnej narracji oraz podręczników szkolnych pierwszym ich państwem była Białoruska SRS, o tyle w kolejnych latach władze zaczęły sięgać do okresów wcześniejszych, w tym do średniowiecznego Księstwa Połockiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, które zaczęto postrzegać także jako państwo białoruskie. Proces ten omówiliśmy w raporcie OSW *Łączenie przeciwności. Polityka historyczna Białorusi* z października 2020 r., dostępnym na stronie osw.waw.pl. Wyniki sondażu pokazują, że tendencja ta ulega wzmocnieniu. Znacznie więcej Białorusinów uważa, że ich państwo powinno się odwoływać do tradycji Wielkiego Księstwa Litewskiego czy Rzeczypospolitej (odpowiednio 39,7% i 6,3%) niż do Związku Sowieckiego (28%).

Uwagę zwraca również bardzo dobry wynik Białoruskiej Republiki Ludowej (16,2%), czyli tworu będącego rezultatem podjętej w 1918 r. nieudanej próby budowy niezależnego i antykomunistycznego państwa białoruskiego.

Do jakiego dziedzictwa historycznego powinna przede wszystkim odwoływać się Białoruś?

